

**Վարդիկ եգան հեքիաթը / Հայ ժողովրդական հեքիաթներ, Հատոր VIII / Գուգարք (Լոռի),
Լոռու բարբառ (խոսվածք)**

Ըլել ա, չի ըլել մի մարդ, ունեցել ա մի կնիկ, մի աղջիկ: Էդ կնիկը մեռել ա, մի եղնակին ա ուզել:
Եղնակինը հետը մի աղջիկ ա բերել, մարդի աղջկա թայը: Էդ մարդը ունեցել ա մի եզը,
անուամը՝ Վարդիկ:

Էդ եղնակինը իրեն մարդի աղջկանը ասում ա.— Եզը տար արածացրու:— Մի հացի կուտ ա
տալի, թե.— Կի՛, խմե՛, իրիկունը սաղ եղ բի:

Մի շուն էլ ա հետը դրած ըլում, ասում ա.— Շանն է՛լ կշտացրու:

Աղջիկը եզը տանում ա արածացնելու:

Արածացնում ա, հետն էլ լաց ըլում: Եզը մարդու պես լեզու ա ըլում ու խոսում ա աղջկա հետ,
ասում ա.— Ախչի՛, ինչի՞ ես լաց ըլում:

Աղջիկն ասում ա.— Իմ մերացուն մի հացի կուտ ա տվել, թե՛ կի՛, խմե՛, շանը կշտացրու,
րիգունը կուտը սաղ տուն բի, բա որ լաց չիլեմ, ի՞նչ անեմ: Մի կոռոյի թեշիկ էլ ձեռս ա տվե, թե՛
եղ էլ թե՛լ մանե:

Եզն ասում ա.— Ախչի՛, դու միտքը մի՛ անի, աստված օղորմած ա, իմ մի պոզը եղ ա, մինը
մեղը ա, ուտիս օրը եղը ծծե, պաս օրը մեղըը ծծե:

Վարդիկ եզը ինչ որ ասում ա, աղջիկն էն էլ անում ա, ըտով էլ ապրում ա:

Օրերի մի օրը եզը արածացրնելիս աղջիկը քարի վրա նստած ա ըլում, թեշիկը մանելիս ա
ըլում: Մանելիս տեղը քարըմը մի ծակ ա ըլում, մատնախիլիկի կունդը դրվեր ա ընկնում:

Աղջիկը կռանում ա, թմաշ անում, որ մատնախիլիկի կունդը հանի, տենում ա մի պառավ,
ասում ա.— Դեղի ջա՛ն, մատնախիլիկի կունդը ընդի վեր ընկավ, ինձ տուր:— Ասում ա
պառավը.— Որ ըտենց լավ ախչիկ ես, տո՛ւն արի:

Ախչիկը գնում ա տուն:

Պառավն ասում ա.— Որ եղ դայդին լավ ախչիկ ես, գնա մեր ճխամանիցը թթու հանե, բի՛, կի՛:
Ախչիկը գնում ա տենում ճխամանի մեջը օձ ու կարիճ ա:

— Վա յ,— ասում ա,— դեղի ջա՛ն, ի՛նչ լավն ա, կասենաս իմ մոր դրած թթուն ըլի:

Ասում ա պառավը.— Որ ըթե լավ ախչիկ ես, գնա մեր տաշտիցը հաց բի՛, կի՛:

Գնում ա տենում ախչիկը՝ տաշտի մեջը տավարի թրիք ա դարսած:

— Վո՛ւյ,— ասում ա,— դեղի ջա՛ն, էս ի՛նչ լավ հաց ունես թխած, կասենաս իմ մոր թխած
հացը ըլի: Ֆոտն էնքա՛ն անուշ ա, որ ֆոտիցը կշտացա:

Ասում ա պառավը.— Որ դու ըթե լավ ախչիկ ես, արի գլուխըս կոփե:

Ախչիկը նստում ա, պառավը գլուխը գոգն ա դնում, տենում ա՝ որթունաքով լիքն ա, ասում
ա.— Դեղի ջա՛ն, էս ինչ թամուզ գլուխ ունես, մազերդ թամուզ, կասենաս իմ մոր գլուխն ըլի:

Պառավը գլուխը գոգիցը վեր ա ունում, ասում ա.— Ախչիկ ջա՛ն, որ ըթե լավ ախչիկ ես, մեր
թավլումը իրեք ջուր ա գալի՝ մինը սև ա, մինը՝ սպիտակ, մինը նարընջի ա: Կերթաս մեր
թավլեն, սևը որ գա, գլուխդ նի չես տալ, սպիտակն էլ որ գա, էլ չես նի տալ գլուխդ, որ
նարընջին գա՝ գլուխդ շըլընքիցդ հեղ նի տու, որ էրեսդ էլ թրջվի, ու կդառնաս ոսկեմազիկ,
ոսկերեսիկ:

Ինչ որ պառավն ասում ա՝ ախչիկը անում ա. գլուխը նի ա կոխում նարնջի ջրի տակը,
դառնում ա ոսկեմազիկ, ոսկերեսիկ: Գալիս ա մրտնախիլիկի կունդը առնում, րիգունը եզը
քշում ա, գնում տունը, գլուխը աղլուխով փթաթում ա, որ տենին ոչ ոսկե մազերը. համա
էրեսն էրնում ա:

Եղնամերը տենում ա, ասում ա.— Վա՛յ քու գլխին, դու եղ ընկի, իմ ախչիկը պըտի էքուց տանի եզը արածացնի:

Էն քշերը եղնամերը իրան ախչկա հմա գաթա ա թխում ու նագուկ, ձու ա եփում ու ռավոտը հետը դնում ա, որ եզը տանի արածացնի: Իրան ախչիկն էլ ա մըտնախիլիկը վեր անում, որ մլոլ անի: Դա որ եզը հանդն ա տանում, Վարդիկ եզը գալիս ա շորերիցը ֆոտ անում, որ տենի, թե էլի էն ախչիկն ա, պոզը տա՝ ծծի: Ախչիկը խփում ա, դենը քշում: Գնում ա էն քարի վրա նստում, մըտնախիլիկը մանում: Մըտնախիլիկի կունդը դվեր ա ընկնում: Կռանում ա, որ տենի, թե ի՞նչ էլավ մըտնախիլիկի կունդը՝ տենում ա ընդի մի պառավ. ձեն տվուց.— Ա՛յ քավթառ, մըտնախիլիկիս կունդը դուս բի՛:

Ասավ.— Որ ըթե լավ ախչիկ ես, տո՛ւն արի:

Ախչիկը գնաց տուն:

Պառավն ասավ.— Ճխամանիցը թթու հանի, կի՛:

Գնաց տեհավ օձ ու կարիճ.— Վա՛յ գլխիդ.— ասավ,— ճխամանումը օ՛ձ ու կարիճ ա լքցրել, ինձ ասում ա՝ հանի՛, կի՛:

Ասավ.— Գնա՛, տաշտիցը հաց հանի, կի՛:

Գնաց տեհավ տավարի թրիքը դարսած, ասավ.— Վա՛յ գլխիդ, տվարի թրիք ա դարսած:

Ասավ.— Արի՛, գլուխս քթվե՛:

Ախչիկը նստեց, պռավը գլուխը դրուց գոզը. տեհավ որթունքով լիքն ա.— Կորի՛,— ասավ,— անիծած քաֆթա՛ն, որթունքը գլուխըդ լիքն ա:

Ասավ.— Որ ըթե լավ ախչիկ ես, գնա մեր թավլեն՝ ընդի իրեք ջուր ա գալի, նարնջին որ գա՛ գլուխդ նի չտաս, սպիտակն էլ որ գա՛ էլ չի նի տաս, սևը որ գա՛ էրեսիցդ հետ նի տու, ոսկեմազիկ կդառնաս:

Գնաց ախչիկը, պառավի ասած էրկու ջուրն էկավ անցկացավ, գլուխը նի չտվուց, սևը որ էկավ՝ նի տվուց, ախչկա գլուխն ու էրեսը դառավ իշի պոչ:

Մըտնախիլիկի կունդը վիկալավ ախչիկն ու դուս էկավ: Բիկունը եզն աղաք արավ, գնաց իրենց տունը:

Ասավ.— Նանի ջա՛ն, ոսկեմազիկ եմ:

Մերը տեհավ ախչկանը, ասավ.— Վա՛յ, իշի պոչ ա կպել ճըկատիցդ:

Ասավ.— Ախչի՛, ի՛նչ տեհար էսօր:

Ասավ.— Նանի՛, Վարդիկ եզը ինձանե ֆոտ կալավ:

Էդ պառավն իմացավ, որ էդ ախչկա հունարը Վարդիկ եզնումն ա, ինչ անում ա՝ եզն ա անում, ու սուտ հիվանդացավ: Մարդն էկավ հարցրուց.— Ի՛նչ ես ուզում, ա՛յ կնիկ, ասա, ինչ ուզես՝ կճարեմ, կբերեմ:

Ասավ.— Վարդիկ եզան սուկին ու պլոճիկն եմ ուզում:

Ասավ մարդը.— Քու ցավը տանի, թաք դու սըղանաս:

Էտ օրը Վարդիկ եզը էն առաջի կնկա ախչիկը տարել էր հանդը:

Ասավ Վարդիկ եզը ախչկանը.— Քու մերացուն հիվանդացել ա, իմ սակին ու պլոճիկն ա ուզում, էքուց ինձ մորթիլ պտին, իմ միսը նրանք կուտեն, քի միս չեն տալ, իմ օսկոռնին չիմ կհավաքես, մի դարտակ գոմում կտանես, կփռես. մի վախտ քի հըմա պետքը կգամ:

Մթնեց. ախչիկը տարավ տուն եզանը:

Ռավոտը եզը մորթեցին, սուկին ու պլոճիկը խրովեցին, տվին կնկանը, միսը իրենք կերան, ախչկան գատ չտվին:

Ախչիկը օսկոռնին հվաքեր, ասեին.— Մեր տունն ա, թող հվաքի:

Ախչիկը օսկոռնին չիմ հվաքեց, մի օսկոռ էլ ա դեն չգձեց: Տարավ մի խարաբա գոմում կիտեց:

Էդ օրերումը տանեցիք խաչը գնացին: Խաչը գնալիս տեղը մերացուն էրկու խան աղանձ արավ, տանը շաղ տվուց, մի բաղիա էլ բերուց ընդի վեր դրուց, էն առաջի կնգա ախչկանը ասավ.— Մենք խաչն ենք գնում, դու պըտի էս աղանձը կենդ-կենդ ձեռով հվաքես, լըքընես տաշտը, ֆող չըլի միջին, էդ բաղիան էլ աղի արտասունքով պըտիս լըքընի: Թե անես ոչ, կգամ կխեղդեմ քի:

Ասավ ու գնաց խաչ:

Ախչիկը լա՛ց ա ըլում, լա՛ց ա ըլում, արտասունքը կաթացընում ա բաղիանի մեջ ու հավաքում ա աղանձը, լըքնում տաշտը:

Մի ֆոքեւեր պառավ գալիս ա էտ ախչկա կուշտը, ասում ա.— Ա՛խչիկ ջա՛ն, խի՞ ես տուն մտել լաց ըլում: Թքավորի տղի հմա դուշը քցում են, որ ախչիկ ուզեն, դուն էլ արի թամաշա արա:

— Վա՛յ,— ասում ա,— նանի ջա՛ն, բա իմ հալը տենում չե՞ս, ի՞նչ ա:

Ասում ա պառավը.— Ի՞նչ ա, բալա ջա՛ն, քու հալը:

— Իմ մերացուն էրկու խան աղանձը շաղ ա տվել, որ ձեռով կենտ-կենտ հվաքեմ, ածեմ տաշտը, բաղիան էլ լըքնեմ աղի արտասուքով, թե որ գա տենա էդ արած չեմ, ինձ խեղտիլ պտի:

Պառավը ավիլը վեր ա ունում, ավելոտում ա էն աղանձը ու ածում ա տաշտը, բաղիեն ջրով լըքնում ա, իրեք բուռ աղ ածում մեջը:— Է՛տ էլ քու արտասունքը,— ասում ա:— Դե վերել, դուս ըլինք, գնանք թամաշա անենք:

Դուշը մի տեղ էլ ա վեր գալիս չի ըլում, գալիս ա էտ ախչկա գլխին վեր գալի:

Ասում են.— Էս ջնդար ախչիկը ո՞րդիան էկավ:

Տանում են դրան մի գոմ գձում, դուշը գոմի ծակովը նի ա մտնում, գնում նրա գլխին վեր գալի: Թքավորի տղեն ասում ա.— Իմ դամաթը էտ ա:

Ու նրան նշան ա տալի, մտիկ անում, թե որդի ա գնում տուն մտնում: Դրանե ետը ախչիկը գնում ա Վարդիկ եզան օսկոռնուն դավուրն ըլելու:

Գնում ա, տենում ա մի ռախտած ձի, մի ձեռք կնիկարմատի շոր վրեն, հաց ու պաշար էլ վրեն:

Իրան հագի հին շորերը հանում ա, ձիու վրի շորերը հագնում ա, դառնում ա մի հուրի-մալաք:

Ձիուն վեր ա ըլում, ըդու ա ըլում դքա խաչը: Ձին գնում ա, ոնց որ աստղը ծոր տալիս ըլի.

խալխը թմաշ ա անում. գարմանում են, ասում են.— Երկնքիցն ա վեր էկել, հրիշտա կ ա:

Գնում ա, խաչումը վեր գալի: Շատերը համեցեք են անում, գնում չի, իրան հացն ու պաշարը հանում ա ու ջոկ ուտում, էդ իրան ձիու վրա նստում ու գալի գեղը:

Իշի պոչը ու իրան մերն էլ են տենում նրան: Նա որ գեղն ա գալի, ձին տանում ա տեղը կապում, շորերը հանում ա էտ վրեն գձում, իրան հին շորերը հագնում ա, գալիս ա տուն ու ըսկըսում ա լաց ըլիլը: Եղնամերն ու իրան ախչիկ Իշի պոչը խանչից էդ են դառնում, գալի տուն:

Իշի պոչը ասում ա ախչկան.— Վա՛յ գլխիդ, դու ըստի լաց էս ըլում, մենք ընդի մի հուրի-մալաք տեհանք, որ ձին աստղերի հետ խաղեր:

Ասում ա ախչիկը.— Դու մեր ունեիր՝ քի տարավ, էս մեր չունեի, էս ի՞նչ անեմ:

Ըտուր էքսի օրը թքավորի տղեն հըրսանիքը նստացընում ա. լա՛ վ-լա՛ վ շորեր են բերում ոսկեմազիկ, ոսկերեսիկ աղջկան հագցընում, որ տանեն պսակեն: Պետք ա քշերը պսակեն:

Եղնա մերը Ոսկեմազիկի շորերը հանում ա իրան ախչկան հագցնում, նրան դնում ա թոնրի միջին, ախչկան կաղնեցնում ա թախտի վրա: Էդ վախտը սարք են անում, որ տանին պսակեն, կատուն կլավում ա.

Մռնիառ՝ ւ, Իշի պոչը թախտին ա՛ ,
Ոսկեմագիկը թոնիրն ա՛ .

Կատվի գլխին տալիս ա եղնամերը, ասում ա . — Վա՛յ գլխիդ: Էլ ա կլավում.

Մռնիառ ւ, Իշի պոչը թախտին ա՛ ,
Ոսկեմագիկը թոնիրն ա՛ .

Թքավորի տղեն իմանում ա էդ մռնիառն, ասում ա . — Մո՛ւս կացեք, տենանք կատուն ի՞նչ ա
ասում:

Խալխն անսաս են անում: Մին էլ ա կատուն կլավում .

Մռնիառ՝ ւ, Իշի պոչը թախտին ա՛ ,
Ոսկեմագիկը թոնիրն ա՛ .

Մարդ ա դրկում թքավորի տղեն . գնում են հանում Ոսկեմագիկին թոնրիցը, տենում են՝ Իշի
պոչը թախտին ա: Իշի պոչի հագից շորերը հանում են. հըրսանիքը թողում են, նրանց հմա
դիվան անում: Իշի պոչին ու իրան մորը ամենուն կապում են դաթըրի պոչից, վեր են թողում
Հռոմելա՛ դգի վրա, ջարդ ու փուրդ են ըլում, շան պես սըտակում:

Ոսկեմագիկ ախչիկը թքավորի տղի կուշտը օքմին ա դրգում, թե — Կացի մի սհաթ, ես գնամ
իմ շորերը հագնեմ, իմ ձին բերեմ, որ իմ ձիու վրեն նի ըլեմ:

Գնում ա. Վարդիկ եզան օսկոռնին էր նրա ձին: Գնաց շորերը հաքավ ու ձին բերեց, ինքը վեր
էլավ իրան ձիուն: Էդ վախտը թքավորի տղեն տեհավ, որ իրան նշանի օրվա Հուրի-մալաքն ա,
նոր հասկացավ ու հրսանիք արավ:

Օխտն օր, օխտը քշեր հըրսանիք արին, կերան, խմեցին: Նրանք հասան իրանց մուրազին,
դուք էլ հասնիք ձեր մուրազին:

Չարը ընդի, բարին ըստի:

Աստըծանե իրեք խնձոր վեր էկավ. մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ ալամ աշխարքին: